

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

25 ΜΑΪΟΥ 2015

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.1 Με αυτά λοιπόν τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι και δεν υπήρχαν πόλεις αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία, επειδή ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά, και οι τεχνικές γνώσεις τους ήταν βέβαια ικανοποιητική βοήθεια για ανεύρεση τροφής, όμως ήταν ανεπαρκείς στον πόλεμο με τα θηρία- γιατί δεν είχαν ακόμη την τέχνη για την οργάνωση πολιτείας, της οποίας μέρος είναι η πολεμική τέχνη- επιζητούσαν λοιπόν να μαζεύονται πολλοί και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις- όποτε λοιπόν μαζεύονταν πολλοί, αδικούσαν ο ένας τον άλλο, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, και έτσι πάλι διασκορπιζόνταν και εξοντώνονταν. Ο Δίας λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να εξασφαλίζουν αυτά τάξη στις πόλεις και να αποτελούν δεσμούς, που θα ενώνουν τους ανθρώπους με φιλία.

B.1 Ο άνθρωπος έλαβε από τον Προμηθέα τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά. Αυτά αποτελούν το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό γιατί το κατείχαν ως τότε μόνον οι θεοί, είναι θεϊκό γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα, είναι επίσης θεϊκό γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας. Η απόκτηση ιδιοτήτων που ανήκαν στους θεούς δημιούργησε ένα είδος συγγένειας ανάμεσα σ' αυτούς και τον άνθρωπο. Η συγγένεια αυτή τον αφορά αποκλειστικά, γιατί τα υπόλοιπα ζώα πήραν εφόδια που δεν είχαν θεϊκή προέλευση. Η μοναδικότητα του ανθρώπου θεωρείται το αίτιο που οδήγησε στην οργάνωση θρησκείας. Η πίστη στους θεούς κατοχυρώθηκε με την ανέγερση βωμών- ιερών και την κατασκευή αγαλμάτων. Ειδικά για τη

φωτιά πρέπει να επισημανθεί ότι ήταν ένα στοιχείο, του οποίου τη δύναμη ο άνθρωπος θαύμαζε και της απέδιδε αποκλειστικά θεϊκή προέλευση.

B2. Παρά τις επιτυχίες σε διάφορους τομείς του πολιτισμού (οργάνωση θρησκείας, «γένεση» και εξέλιξη γλώσσας και δημιουργία υλικότεχνικού πολιτισμού) χάρη στη φωτιά και τις τεχνικές γνώσεις, που δόθηκαν ως δώρα από τον Προμηθέα, οι άνθρωποι υστερούσαν ως προς την κοινωνικοπολιτική οργάνωση. Η διασπορά τους και η απουσία συναθροίσεων σε πόλεις φανερώνει ότι στον τομέα αυτό δεν υπήρξε πρόοδος. Αντίθετα, το πρωτόγονο στάδιο διαβίωσης εγκυμονούσε κινδύνους για την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου. Τα θηρία εξόντωναν και απειλούσαν με αφανισμό το ανθρώπινο είδος. Οι λόγοι της αδυναμίας του ανθρώπου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση οφείλονταν στον ελλιπή βιολογικό εξοπλισμό του ανθρώπου και στην απουσία της πολιτικής τέχνης, η οποία συμπεριλαμβάνει την πολεμική («**πολιτικήν γάρ τέχνην ... ἥς μέρος πολεμική**»).

Στο χωρίο «**ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις**» γίνεται αναφορά στην προσπάθεια του ανθρώπου να αποφύγει την εξόντωση με τη συγκρότηση πόλεων. Στη συνέχεια, ο Πρωταγόρας εξηγεί το λόγο για τον οποίο αποτύγχανε η προσπάθεια των ανθρώπων να σχηματίσουν κοινωνίες («**ὄτ' οὖν ἀθροισθεῖεν... διεφθείροντο**»). Αιτία ήταν η έλλειψη της πολιτικής τέχνης, γεγονός που οδηγούσε σε άδικη συμπεριφορά και κατέστρεφε τη συνοχή των πόλεων. Έτσι, αυτές διαλύονταν και οι άνθρωποι διέτρεχαν πάλι τον κίνδυνο της εξόντωσης από τα άγρια θηρία.

Οι συνθήκες μέσα στις οποίες ζούσαν οι άνθρωποι προκάλεσαν την έντονη ανησυχία του Δία. Έκρινε λοιπόν αναγκαίο να παρέμβει για να αποτρέψει τον αφανισμό του ανθρώπινου είδους. Ο Ερμής αποστέλλεται στους ανθρώπους για να φέρει εκείνα τα μέσα που θα εξασφαλίσουν την ομαλή τους συμβίωση. Η αιδώς και η δίκη είναι οι ηθικές ιδιότητες που αναλαμβάνουν αυτόν τον ρόλο. Ο αλληλοσεβασμός, ο σεβασμός στους άγραφους ηθικούς κανόνες (αιδώς) και η συμμόρφωση με τις επιταγές των γραπτών νόμων (δίκη) αποτελούν εγγύηση σταθερότητας και ευημερίας. Ενώ στην περίπτωση των τεχνών εφαρμόζεται ο καταμερισμός της εργασίας (π.χ ιατρική τέχνη), στην περίπτωση της πολιτικής αρετής ο Δίας αποφασίζει να διανεμηθούν η αιδώς και η δίκη σε όλους τους ανθρώπους, απόφαση που διατυπώνεται κατηγορηματικά με δύο παρόμοιες φράσεις («**Ἐπὶ πάντας ... πάντες μετεχόντων**»).

Τα «δώρα του Δία» εκφράζουν ένα ανώτερο στάδιο εξέλιξης του πολιτισμού, κατά το οποίο ο άνθρωπος ωριμάζει ηθικοπνευματικά και παράγει πολιτισμό, του οποίου οι συντεταγμένες ορίζονται όχι μόνο από

την ανάγκη του ζῆν, αλλά και από τη συνειδητοποίηση της αξίας του εὖ ζῆν.

B3. Σύμφωνα με το Δία αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη των πόλεων είναι η συμμετοχή όλων στην πολιτική αρετή. Η ύπαρξη των πόλεων και, κατ' επέκταση, η επιβίωση του ανθρώπου εξαρτάται αποκλειστικά από τη καθολική συμμετοχή στην αιδώ και τη δίκη («οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις... ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν»). Πόσο αναγκαία είναι, φαίνεται από το γεγονός ότι κρίνεται σκόπιμο να θεσπιστεί ένας εξαιρετικά αυστηρός νόμος. Αυτός εκπορεύεται από τον ίδιο το Δία (παρ' ἐμοῦ) και ορίζει την ποινή του θανάτου γι' αυτόν που δε μετέχει στην αιδώ και τη δίκη. Μάλιστα, το άτομο που δε συμμορφώνεται εξοντώνεται ως νοσηρό και επικίνδυνο στοιχείο της κοινότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη τη διήγηση του Πρωταγόρα, προκύπτει ότι η αρετή δεν είναι ἐμφυτη, δεν ανήκε στην αρχική φύση του ανθρώπου. Όταν αυτός πρωτοδημιουργήθηκε, δεν έλαβε παρά μόνο τα δώρα του Προμηθέα. Αντίθετα τα δώρα του Δία δόθηκαν πολύ αργότερα, όταν είχε διαφανεί ότι ο αρχικός φυσικός εξοπλισμός του ανθρώπου δεν επαρκούσε για την επιβίωσή του. Αλλά και κάτι άλλο: η επιθυμία του Δία να θεσπίσει αυστηρό νόμο γι' αυτούς που δε συμπεριφέρονται με «αἰδῶ τε καὶ δίκην» δείχνει ότι ακόμη και ο ίδιος δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει την καθολική κατοχή της πολιτικής αρετής: και αυτό ίσως γιατί οι δύο ιδιότητες δεν ανήκαν στην αρχική φύση του ανθρώπου. Επομένως, αν η αρετή δινόταν τελεσίδικα στους ανθρώπους, ο νόμος δε θα είχε λόγο ύπαρξης. Μπορεί μάλιστα να θεωρηθεί ότι η προσφορά του Δία έδωσε στους ανθρώπους τη δυνατότητα να συμπεριφέρονται με σεβασμό και δικαιοσύνη, η ενεργοποίηση όμως αυτής της δυνατότητας και η απόκτηση της αρετής είναι ζήτημα διδασκαλίας και εξαρτάται από τη θέληση και την προσπάθεια του ατόμου. Με το σκεπτικό αυτό μπορεί να συνδυαστεί από τη μια η καθολικότητα της αρετής και από την άλλη το διδακτό αυτής.

Στο μεταφρασμένο χωρίο, ο Πρωταγόρας υπενθυμίζει ότι έχει αποδείξει το διδακτό της αρετής σε ιδιωτικό και δημόσιο επίπεδο. Έχοντας αυτό ως δεδομένο προσπαθεί να εξηγήσει διεξοδικότερα γιατί είναι πολύ περίεργο (άρα, όχι αληθές) να πιστεύουμε ότι οι σπουδαίοι πολιτικοί άνδρες δε διδάσκουν στα παιδιά τους την αρετή. Εφόσον λοιπόν η αρετή είναι διδακτή, είναι παράλογο οι άριστοι άνδρες να φροντίζουν για την εκπαίδευση των παιδιών σε θέματα όπως η ανάγνωση και η αριθμητική, η άγνοια των οποίων δεν εγκυμονεί κανένα κίνδυνο για τα ίδια, και να μη μεριμνούν για τη διδασκαλία της αρετής, χωρίς την οποία τα παιδιά τους κινδυνεύουν να υποστούν τις πιο σοβαρές κυρώσεις (θάνατος, εξορία, δήμευση περιουσίας, συνολική καταστροφή του οίκου τους). Δεν μπορούμε να πιστέψουμε σ' αυτό το παράλογο, φαίνεται να καταλήγει ο Πρωταγόρας απευθυνόμενος στο Σωκράτη. Ο παραπάνω

συλλογισμός ονομάζεται «εκ του ελάσσονος προς το μείζον»: αφού κάτι ισχύει για το λιγότερο σημαντικό, συνεπάγεται ότι θα ισχύει και για το περισσότερο σημαντικό. Έτσι, εφόσον οι μεγάλοι πολιτικοί άνδρες διδάσκουν στα παιδιά τους τα λιγότερο σημαντικά, όπως γραφή και ανάγνωση, άρα θα διδάσκουν και τα πιο σημαντικά, δηλαδή την αρετή.

B4.

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Λάθος

B5.

λοχαγός: ἄγοντα, συναγωγοί

ἀγαλλίασις: ἀγάλματα

θρέψις: τροφάς

βαθμίς: βωμούς

ἄφιξις: ἰκανή

ὀχυρός: μετέσχε, εἶχον, ἔχοντες, ἔχων, μετέχοντων, μετέχοιεν, μετέχειν

διάδημα: ὑποδέσεις

νεογνός: συγγένειαν, γένοιτο

ὀλέθριος: ἀπώλλυντο

δεισιδαίμων: δείσας

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Μετάφραση

Τέτοια, λοιπόν, ήταν η ναυτική δραστηριότητα των Ελλήνων, τα παλιά χρόνια και αργότερα. Ωστόσο, μέγιστη δύναμη απέκτησαν όσοι επιδόθηκαν σε αυτή με ζήλο και από την απόκτηση χρηματικών πόρων και από την κυριαρχία τους πάνω σε άλλους. Διότι, πλέοντας ενάντια στα νησιά τα υπέτασσαν, και κυρίως όσοι δεν είχαν αρκετή γη. Και στην ξηρά κανένας πόλεμος δεν διεξήχθη, απ' όπου προέκυψε σε κάποιους και δύναμη. Όλοι (οι πόλεμοι) όσοι έλαβαν χώρα, διεξάγονταν με τους διάφορους γείτονές τους, και οι Έλληνες δεν έκαναν πολύ μακρινές από τη χώρα τους εκστρατείες για την καθυπόταξη των άλλων. Γιατί δεν είχαν

κάνει συμμαχίες με τις πιο ισχυρές πόλεις ως υπήκοοι, ούτε πάλι οι ίδιοι έκαναν κοινές εκστρατείες με ίσους όρους.

Γραμματική

- Γ2.** ἦν: ἔσται
ἐλαχίστην: ἐλάττωσι
προσσχόντες: προσσχόμεν
ἐπιπλέοντες: ἐπιπλεῖτε
κατεστρέφοντο: κατεστράφθω
μάλιστα: μάλα
διαρκή: διαρκές
ἐκδήμους: ἐκδήμοις
οὐδείς: οὐδεμιᾶς
ἐξῆσαν: ἐξελθεῖν

Συντακτικό

- Γ3α** τά ναυτικά: υποκείμενο στο ἦν, αττική σύνταξη
αὐτοῖς: αντικείμενο στο προσσχόντες
ἄλλων: γενική αντικειμενική στο ἀρχῆ
ἐπί καταστροφῆ: εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο οὐκ ἐξῆσαν
ὑπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο οὐ ξυνειστήκεσαν

- Γ3β** ειδική πρόταση: Ἄπαντες γινώσκουσι ὅτι ἰσχύν περιεποίησαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.
ειδικό απαρέμφατο: Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχύν περιποίησασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς.
κατηγορηματική μετοχή: Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχύν περιποίησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς.